

**KONZERVATÍVNY
INŠTITÚT
M. R. ŠTEFÁNKA
M. R. STEFANIK
CONSERVATIVE
INSTITUTE**

Pohľad na hodnotovú orientáciu zahraničnej politiky Nórska

Svetozár Gavora

Nórsko

Motto:

„Prislúžte právo slabému a sirote, priznajte spravodlivosť biednemu a núdznemu!“

Žalmy, kapitola 82, verš 3

Úvod

Nórske kráľovstvo je krajina, ktorá je so Slovenskou republikou porovnateľná predovšetkým počtom obyvateľov.

Vzhľadom na svoju námornú tradíciu, siahajúcu až do čias Vikingov (od 8. storočia), však Nóri vždy hrali významnú úlohu v medzinárodných vzťahoch, a to aj napriek skutočnosti, že novodobý nórsky štát získal svoju nezávislosť od Švédska až v roku 1905.

Nórsko je parlamentná konštitučná monarchia. Hlavou štátu je kráľ, ktorým je od roku 1991 Harald V. Hoci ústava kráľovi zaručuje významné právomoci v oblasti exekutívy, v súčasnosti ich vykonáva v jeho mene vláda volená jednokomorovým 169-členným parlamentom (Stortinget). Hoci kráľove právomoci sú tak *de facto* zväčša symbolické, osoba panovníka má významný vplyv ako symbol národnej jednoty. Panovník je aj hlavou Nórskej luteránskej cirkvi. Vďaka nekompromisnému postoju kráľa Haakona VII, starého otca dnešného kráľa, voči hitlerovskej okupácii v roku 1940, ktorá viedla k jeho exilu, sú panovníci považovaní aj dnes za významnú morálnu autoritu.

V oblasti zahraničnej politiky je najvyšším výkonným orgánom vláda a v jej rámci ministerstvo zahraničných vecí. Po štvorročnom období vlády pravicovej koalície vedenej kresťanským demokratom Kjell Magne Bondevikom a po voľbách v roku 2005 prevzala moc červeno-zelená koalícia vedená Jensom Stoltenbergom z Nórskej strany práce (DNA). Stoltenberg je pôvodným povoláním ekonóm a bol predsedom vlády už v rokoch 2000 – 2001, kedy nesúhlas jeho spolustraníkov s ekonomickými reformami, ktoré presadzoval, viedol k predčasným voľbám, no Stoltenberg napriek tomu pozíciu predsedu strany obhájil a vo voľbách uspel.

Ministrom zahraničných vecí je Stoltenbergov spolustraník Jonas Gahr Støre, ktorý bol pôvodne vojakom, ktorý vyštudoval politológiu. V prvej Stoltenbergovej vláde bol štátnym tajomníkom ministerstva zahraničných vecí. V deväťdesiatych rokoch pôsobil ako vedúci nórskej delegácie pri OSN v Ženeve a ako výkonný riaditeľ Svetovej zdravotníckej organizácie.

Zahranická politika

Nórska zahraničná politika je dlhodobo charakterizovaná výraznou angažovanosťou, a to na niekoľkých frontoch: v NATO, OSN, Severskej rade a v Európskom hospodárskom priestore. Záber nórskej zahraničnej politiky sa výrazne rozšíril po II. svetovej vojne. Táto politika sa opierala o štyri základné piliere:

- 1) *Strategické spojenectvá.* Skúsenosť s hitlerovskou okupáciou ukázala, že krajina sa nemôže spoliehať na koncept neutrality. Nórsko preto stavilo na koncept kolektívnej bezpečnosti a stalo sa zakladajúcim členom NATO a aktívne sa podieľa na všetkých jeho misiách. Medzi historických spojencov Nórska patrí Veľká Británia, ktorá poskytla vojnový azyl kráľovi Haakonovi VII.
- 2) *Medzinárodná spolupráca.* Nórsko aktívne podporuje medzinárodnú spoluprácu pri riešení konfliktov. Preto je krajina podporovateľom aktivít OSN a najmä jej špecializovaných organizácií. Do tohto rámca patrí aj ekonomická, sociálna a kultúrna spolupráca s ostatnými severskými krajinami. Na druhej strane táto politika, napriek dvom referendumom v rokoch 1972 a 1994, dodnes nevedla k vstupu krajiny do EÚ a súčasná vláda o možnosti konania ďalšieho referenda o tejto otázke neuvažuje.
- 3) *Medzinárodná pomoc.* Okrem tradične dobrých vzťahov s krajinami slobodného sveta sa Nórsko snaží pomáhať rozvojovým krajinám, najmä v Afrike a Ázii. **Ťažisko tejto pomoci ide na podporu demokracie, pomoc utečencom a ochranu ľudských práv.** V prepočte na % hrubého domáceho produktu je krajina najväčším poskytovateľom oficiálnej rozvojovej pomoci na svete (0,87% HDP v roku 2004)¹ spomedzi vyspelých krajín². **Podiel tejto pomoci, ktorý je venovaný kapitole nazvanej „Mier, demokracia a ľudské práva“ dosiahol v roku 2000, kedy nastala výmena vlád, hodnotu 16,1%.** Napriek tomu jej podiel bol menší ako podiel kapitol „sociálny rozvoj“ (najväčší podiel, nad 28%), „ekonomický rozvoj“ a „humanitárna činnosť“³.
- 4) *Sprostredkovateľstvo medzinárodných konfliktov.* Tento rozmer nórskej zahraničnej politiky je v zahraničí asi najznámejší. Jeho najznámejším, ale nie jediným výstupom sú Dohody z Oslo medzi Izraelom a palestínskou samosprávou v roku 1993.

Po skončení studenej vojny sa stal známy tzv. „**nórsky model**“ zahraničnej politiky, ktorého cieľom je prispievať k mieru a stabilite na celom svete. **Tento model sa vyznačuje intenzívnou spoluprácou s nóorskymi mimovládnyimi organizáciami.** Nórsko sa snaží pôsobiť ako nestranný sprostredkovateľ v medzinárodných konfliktoch, využívajúc neformálnu sieť skúsených jednotlivcov, ktorí majú dlhodobú víziu ich riešenia a potenciál zblížovať strany vedúce takéto spory. Slabinou tohto modelu je skutočnosť, že často v mene „nestrannosti“ kladie na rovnakú úroveň strany sporu, ktoré nemajú rovnakú legitimitu, napríklad demokraticky volené vlády a teroristické organizácie.

Už za prvej Bondevikovej vlády **existovala jasná vízia spolupráce medzi štátnymi orgánmi, súkromným sektorom a mimovládnyimi organizáciami pri presadzovaní dodržovania ľudských práv vo svete.** Boli vypracované

¹ OECD: http://www.oecd.org/document/3/0,2340,en_2649_201185_34700611_1_1_1_1,00.html

² Niektoré krajiny Perzského zálivu dosahujú vyššie % HDP venovaného oficiálnej rozvojovej pomoci ako Nórsko (viď napr. <http://www.saudiaramcoworld.com/issue/197906/arab.aid-an.introduction.htm>), avšak v absolútnom vyjadrení ide o malé čiastky v porovnaní s objemom poskytovaným krajinami OECD ako celkom.

³ In: Ministry of Foreign Affairs, Oslo, February 1st, 2002: Focus on Norwegian Development Cooperation. Statement to the Storting on Development Cooperation Policy 2001. Report on Norwegian Development Cooperation, s. 24.

základné dokumenty o zodpovednosti každej zo zainteresovaných strán v tejto oblasti⁴.

Súčastou nórskeho prístupu k oblasti ľudských práv je aj dlhodobá snaha o koordináciu úsilia s „podobne zmýšľajúcimi“ krajinami. Dlhodobá je spolupráca predovšetkým s ostatnými severskými krajinami, ale aj s Kanadou, Austráliou a Rakúskom.

Nórsko ako člen Bezpečnostnej rady OSN v rokoch 2001 - 2003 predsedalo jej Výboru pre sankcie proti Iraku. V súčasnosti sa Nórsko podieľa na diplomatickom úsilí o sprostredkovanie riešenia konfliktov v Sudáne, Bosne a Hercegovine, Srí Lanke a Kolumbii.

Na druhej strane, samotné Nórsko je stranou sporu vo veci nárokov na antarktické územia Zem kráľovnej Maud a ostrov Petra I, z ktorých ani jeden nie je uznaný univerzálne. Taktiež Nórsko vedie spor s Ruskom o hranicu v Barentsovom mori.

Výber krajín, vzťah ku ktorým je predmetom hodnotenia

Nórsko nie je krajinou, ktorá by mala špecifické geopolitické preferencie v regiónoch, kde pôsobia nedemokratické režimy. Výnimky z tohto tvrdenia sú **Rusko**, s ktorým vedie už spomínaný pohraničný spor, a **Bielorusko**, ktoré je považované za poslednú skutočnú diktatúru v Európe. Aj napriek skutočne celosvetovému záberu nórskej zahraničnej politiky je vhodné obe tieto od Nórska nie veľmi vzdialené krajiny začleniť do hodnotenia. Z hľadiska hodnotenia miery uprednostňovania ekonomických záujmov pred hodnotami je univerzálne relevantná **Čína**. Dobrým referenčným štandardom pre porovnávanie postojov demokratických vlád voči hodnotám ako je sloboda prejavu a politická pluralita je už takmer polstoročie totalitná **Kuba**. Výber ostatných krajín relevantných pre hodnotenie nórskej zahraničnej politiky vyplýva z dostupných zdrojov o ich vzťahoch s predchádzajúcou a súčasnou vládou a možnosťí ich porovnania.

Špecifickou položkou, ktorá bola v prípade Nórska sledovaná, je vývoz vojenského materiálu do kritických krajín, lebo Nórsko objemom vývozu zbraní patrí dlhodobo do prvej desiatky svetových exportérov. V prepočte vývozu na jedného obyvateľa je krajina dlhodobo prvá na svete. **Vývoz vojenského materiálu je „najrukopnejším“ výrazom skutočnej zahraničnej politiky každej krajiny.** Vyvážajú sa najmä komponenty raketových systémov, detektory mín a ohňa, elektronika do plavidiel, softvér pre výstražné a komunikačné systémy a podobné položky s vysokou pridanou hodnotou⁵. Na základe sledovaných materiálov je však možné konštatovať, že **nórsky vývoz do prípadne sporných krajín je marginálny – rádovo ide o desiatiny percent z celkového objemu vývozu, pričom povoloovací režim je transparentný** a verejnosť je s ním a jeho aktualizáciami dostatočne oboznámená.

Monitorované boli predovšetkým oficiálne dokumenty nórskeho ministerstva zahraničných vecí (správy predkladané parlamentu, návrhy na opatrenia

⁴ http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Propositions-and-reports/Reports-to-the-Storting/19992000/report_no-21_to_the_storting_1999-2000/5/8/1.html?id=192613.

⁵ Napríklad v: St. meld nr. 36: Eksport av forsvarsmateriell frå Noreg i 2004, eksportkontroll og internasjonalt ikkje-spreiingssarmaarbeid, s. 29 a nasl.

a pod.), nórskeho zastupiteľského úradu v dotknutých krajinách a niektoré denníky s celoštátnou pôsobnosťou.

Rusko

Každá nórska vláda vníma vzťahy s Ruskom ako významnú súčasť svojej zahraničnej politiky. Dokazujú to aj rozsiahle štúdie situácie v Rusku, ktoré financuje ministerstvo zahraničných vecí⁶.

Bondevikove vlády opakovane definovali za kľúčový prvok nórskej politiky voči Rusku jadrovú bezpečnosť. Každý vývoz vojenského materiálu všeobecne do tejto krajiny podlieha schváleniu Zanggerovým výborom, Skupinou jadrových dodávateľov, Režimom kontroly raketových technológií a Wassenaarskym usporiadaním⁷ súčasne. Nórsko poskytovalo Rusku materiálnu pomoc v rámci mnohých projektov na zvýšenie jadrovej bezpečnosti, najmä však pri demontáži jeho jadrových ponoriek vyradených zo zostavy ruskej severnej flotily⁸.

Trvalou témou bilaterálnych stretnutí zástupcov oboch krajín je situácia v Čechensku, kam Nórsko napríklad v roku 2003 zaslalo humanitárnu pomoc v hodnote 25 miliónov NOK⁹.

Multilaterálnym fórom pre spoluprácu s Ruskom, kde Nórsko hrá významnú úlohu, je projekt Barents Cooperation, zameraný na budovanie dobre spravovanej spoločnosti. Jeho deklarovávaným dlhodobým cieľom je podpora „novej generácie, ktorá bude mať lepšie predpoklady zúčastniť sa na reformách a rozvoji v Rusku“¹⁰.

V decembri 2007 navštívil Nórsko Sergej Mironov, predseda hornej komory ruského parlamentu. O ľudských právach sa podľa dostupných zdrojov nehovorilo zrejme vôbec, dominovali ekonomické témy¹¹.

V apríli 2008 sa uskutočnila návšteva nórskej parlamentnej delegácie v Rusku. Predmetom jej rokovania s ruskými partnermi boli aj otázky rozvoja občianskej politiky v Rusku a delegácia sa stretla aj s predstaviteľmi nezávislých organizácií a občianskej spoločnosti v Rusku¹².

Bielorusko

⁶ Napríklad <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/2000/Nationalism-and-the-Russian-political-spectrum-Locating-and-evaluating-the-extremes.html?id=420076>.

⁷ V slovenských vládnych dokumentoch zaužívaný preklad anglickej verzie *Wassenaar Arrangement*. Vid'

[http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/74475D2CC275C92FC125711C0036D402/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/74475D2CC275C92FC125711C0036D402/$FILE/Zdroj.html).

⁸ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Reports/2004/Norwegian-involvement-in-the-dismantling-of-Russian-nuclear-submarines.html?id=420328>.

⁹ In: Ministry of Foreign Affairs, Oslo, December 20th, 2004: Annual Report on Norway's Efforts to Promote Human Rights, s. 79.

¹⁰ Tamže, s. 103.

¹¹ http://www.norvegia.ru/Norway_Russia/Relations_review/mironov.htm.

¹² http://www.norvegia.ru/Norway_Russia/Relations_review/jagland.htm.

Okrem Ruska je Bielorusko jedinou nedemokratickou krajinou v širšom regióne, ktorého súčasťou je aj Nórsko. Dianie v tejto krajine je preto predmetom trvalého záujmu všetkých nórskeho vlád. Druhá Stoltenbergova vláda schválila v júni 2007 dokument „**Stratégia vlády pre Bielorusko**“¹³. Cieľom tejto stratégie má byť podpora demokratických síl a dodržovania ľudských práv v Bielorusku. **Vláda sa zaväzuje k „obmedzovaniu bilaterálnej spolupráce... dávajúc jasne najavo, že akýkoľvek jej ďalší rozvoj je podmienený zavedením konkrétnych opatrení na posilnenie demokratických práv občanov tejto krajiny“**. Zároveň vláda **„zvýši svoju podporu politickej opozícii a demokratickým silám v bieloruskej spoločnosti“**. K rovnakému postupu vyzýva aj tretie krajiny, najmä na fórach ako OSN, KBSE a Rada Európy. Zvyšuje sumu spomínanej podpory o viac ako dvojnásobok oproti predchádzajúcemu roku a zaväzuje sa k schváleniu jej ďalšieho nárastu v roku 2008. Slovník dokumentu je veľmi jednoznačný a priamy. Tento jednoznačný postoj voči Lukašenkovmu režimu nachádza širokú podporu aj v Stortingu.

Čína

Táto krajina bola už za prvej Bondevikovej vlády (1997 – 2000) predmetom deklarovanej zvláštnej pozornosti nórskeho ministerstva zahraničných vecí¹⁴. **Dialóg o ľudských právach s predstaviteľmi tejto krajiny sa začal formou každoročných tzv. okrúhlych stolov**¹⁵ už v roku 1997. Pôvodne mal tematicky široký záber, neskôr sa sústredil na niekoľko ťažiskových tém, v ktorých sa malo ísť viac „do hĺbky“. **Prostredníctvom Nórskeho inštitútu pre ľudské práva, ktorý koná v mene Ministerstva zahraničných vecí, vláda poskytovala dlhodobú podporu aj mimovládneho sektoru – napríklad organizovaním podujatí o ľudských právach na akademickej úrovni v pekingských univerzitách**. Súčasťou agendy okrúhlych stolov sú aj oblasti ako vláda zákona, zrušenie pracovných táborov, zrušenie trestu smrti a pod. **Agenda ľudských práv bývala trvalou témou aj pri oficiálnych rokovaniach s čínskymi predstaviteľmi**. Zdá sa, že tento spôsob podpory ľudských práv je pomerne účinný, lebo nórskeho zástupcom sa podarilo v roku 2004 **okrem iného vykonať inšpekciu v čínskom internačnom tábore**¹⁶. V poslednom období druhej Bondevikovej vlády sa do popredia agendy okrúhlych stolov dostala aj situácia v Tibete a náboženská sloboda v Číne.

Rozvojová pomoc venovaná tejto krajine bola tiež zameraná predovšetkým na oblasť „good governance“ a ľudských práv¹⁷. Zároveň bola Čína najväčším príjemcom

¹³ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Action-plans-and-programmes/2007/Launch-of-the-Governments-strategy-for-B.html?id=476589>.

¹⁴ http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Propositions-and-reports/Reports-to-the-Storting/19992000/report_no-21_to_the_storting_1999-2000/5/5/3.html?id=192595.

¹⁵ Ide o dialóg o stave ľudských práv v dotknutých krajinách. Okrem Číny ho vedie Nórsko aj s Indonéziou a Vietnamom.

¹⁶ In: Ministry of Foreign Affairs, Oslo, December 20th, 2004: Annual Report on Norway's Efforts to Promote Human Rights 2004/2005, s. 81.

¹⁷ In: Ministry of Foreign Affairs, Oslo, February 1st, 2002: Focus on Norwegian Development Cooperation. Statement to the Storting on Development Cooperation Policy 2001. Report on Norwegian Development Cooperation, s. 52.

nórskej pomoci v oblasti zlepšovania životného prostredia¹⁸. Za zmienku stojí napríklad projekt uverejňovania dát o znečistení životného prostredia na internete¹⁹.

Na druhej strane, za druhej Bondevikovej vlády bola napríklad v roku 2004 zamietnutá žiadosť o vývoz vojenského materiálu do Číny, ale aj na Taiwan²⁰.

Vtedajší premiér Bondevik navštívil Čínu v roku 2002. Ako je zrejme dokonca aj z čínskych oficiálnych dokumentov, otázka ľudských práv bola súčasťou agendy stretnutia s čínskym premiérom²¹.

Každý vývoz vojenského materiálu do tejto krajiny podlieha schváleniu Zanggerovho výboru.

Oficiálne dokumenty z obdobia socialistických vlád boli až do augusta 2007, pokiaľ ide o Čínu vôbec, oveľa strohejšie. Vyplýva z nich však, že **téma ľudských práv bola zrejme vždy na programe rokovaní ich členov s čínskymi partnermi²²**. Ani režim schvaľovania žiadostí o vývoz vojenského materiálu do Číny sa počas ich pôsobenia nezmenil.

V auguste 2007 druhá Stoltenbergova vláda vydala dokument „Čínska stratégia vlády“²³. Dokument Číne vytyka predovšetkým stav v oblastiach, ktoré sú obvyklými prioritami socialistických vlád. Príkladom je konštatovanie, že napriek enormnému hospodárskemu rastu krajiny sa rozdiely medzi chudobnými a bohatými zväčšujú a že v krajine je viac ako 200 miliónov ľudí, ktorí majú príjem 1 USD/deň. Kritizuje sa neudržateľnosť hospodárskeho rozvoja z hľadiska životného prostredia, keďže Čína má neúmerne veľký podiel elektrickej energie vyrábanej z uhlia. Na druhej strane sa vyjadruje aj obava zo spôsobu, akým „Čína naloží so svojou rastúcou politickou a ekonomickou váhou“ napríklad v BR OSN alebo vo vzťahoch s USA. Vyslovená je obava z toho, že „vzhľadom na jej investície a hospodárske záujmy v iných krajinách... môže byť pre Čínu čoraz ťažšie zachovať si politiku nezasahovania do konfliktov v iných krajinách“. Ako problém sa okrajovo uvádza aj korupcia a dodržiavanie ľudských práv. Nórska vláda by preto „mala mať vedúcu úlohu v boji proti chudobe, podpore ľudských práv a medzinárodného úsilia v otázkach životného prostredia, čo by malo viesť k vytvoreniu lepšieho a spravodlivejšieho svetového poriadku a zabrániť vzniku konfliktov a napomáhať ich riešeniu.“ Preto bude vláda:

„- vyvíjať snahu o podporu nórskeho obchodných záujmov, presadzovať nórske skúsenosti a hodnoty;

- vo všetkých svojich vzťahoch s Čínou sa snažiť o vyjadrovanie svojich obáv o životné prostredie, klimatické zmeny a trvalo udržateľný rozvoj, a

- podporovať Čínu, aby hrala aktívnejšiu rolu vo svetovom spoločenstve, ktoré považuje za podstatnú rolu OSN a je založené na dodržiavaní ľudských práv, solidarite, spravodlivom rozdelení bohatstva a trvalo udržateľnom rozvoji.“

¹⁸ Tamže, s. 62.

¹⁹ In: Ministry of Foreign Affairs, Oslo, December 20th, 2004: Annual Report on Norway's Efforts to Promote Human Rights 2003, s. 43.

²⁰ St. meld nr. 36: Eksport av forsvarsmateriell frå Noreg i 2004, eksportkontroll og internasjonalt ikkje-spreiingssarmaarbeid, s. 37.

²¹ <http://www.chinaembassy.se/eng/xwtd/t101457.htm>.

²² Viď napríklad http://www.norway.cn/norway_and_china/Visits/li+changchun+visits+norway.htm.

²³ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/Documents/Reports-programmes-of-action-and-plans/Action-plans-and-programmes/2007/The-Governments-China-strategy.html?id=477509>.

Vláda s uspokojením konštatuje, že medzi oboma krajinami existujú intenzívne kontakty aj na podnikateľskej a občianskej úrovni. **Dokument dáva síce na prvé miesto obchod a hospodársku spoluprácu, avšak treba oceniť, že (na rozdiel od analogických dokumentov mnohých iných európskych krajín) nezamlčiava ani problematiku ľudských práv. Z jeho formulácií je zrejmé, že úsilie o podporu ľudských práv má hrať určitú rolu aj v prípade súčasnej socialistickej vlády v Nórsku.**

V januári 2008 navštívil Čínu minister zahraničných vecí Støre. Dokumenty o obsahu jeho rokovaní sú však mimoriadne strohé²⁴ a návšteva ušla aj pozornosti médií.

Kuba

Podobne ako Čína, aj táto krajina bola predmetom deklarovanej zvláštnej pozornosti prvej Bondevikovej vlády. **Predmetom kritiky bola predovšetkým politická indoktrinácia a ako jej dôsledok aj nedodržovanie základných ľudských práv kubánskych disidentov**²⁵. Nórsko ich ťaživú situáciu a nemožnosť zlepšenia ich situácie však spájalo aj s pretrvávajúcim obchodným embargom USA, proti ktorému lobovalo v roku 1999 aj na pôde OSN. **Na mimovládnej úrovni bola podporovaná spolupráca medzi novinármi oboch krajín a semináre o úlohe médií v oblasti ľudských práv.**

Po nástupe socialistov do vlády sa politika voči Castrovmu režimu zmiernila a Nórsko sa pridalo k EÚ, ktorá v marci 2003 vyzvala ústami vtedajšieho komisára pre rozvoj a humanitárnu pomoc Louisa Michela kubánsku opozíciu, aby „sa vyhla provokovaniu Castra“. **Tento postoj EÚ podporil v decembri 2005 minister Støre, ktorý sa zároveň vyjadril, že už nebude pozývať kubánskych disidentov na oslavu nórskeho štátneho sviatku, ktorá sa koná na veľvyslanectve v Havane vždy 17. mája**²⁶.

Latinská Amerika nie je prioritou nórskej zahraničnej politiky ani rozvojovej pomoci a tak neexistuje ani veľa dostupných zdrojov o postojoch vlády k daniu v tomto regióne. Je však zrejmé, že vláda nekritizuje napríklad vnútornú politiku Huga Cháveza vo **Venezuele** ani jeho politiku destabilizujúcej „bolivarovskej“ expanzie do iných krajín regiónu. Naopak, z oficiálnych stránok je zrejmé, že podporuje aktivity StatOilu v tejto krajine, a to i napriek tomu, že v dôsledku znárodňovania bol znížený jeho podiel na niektorých investíciách²⁷.

Blízky Východ

Nórsko je známe svojím dlhodobým úsilím o sprostredkovanie mierového procesu na Blízkom Východe. Napriek jasnému torpédovaniu tohto úsilia zo strany palestínskych radikálov, ktoré spôsobuje, že ešte stále o mieri v tejto oblasti nemôže byť ani reči, mnohí politici zaujímajú voči **Izraelu** ako druhej strane sporu až neúmerne kritický postoj, kontrastujúci so zhovievavosťou voči palestínskym

²⁴ http://www.norway.cn/norway_and_china/Visits/umintilkina.htm.

²⁵ Nórsko privítalo o.i. kritickú rezolúciu o ľudských právach na Kube schválenú na 60. zasadnutí Komisie pre ľudské práva OSN apríli 2004 v Ženeve. Viď Ministry of Foreign Affairs, Oslo, December 20th, 2004: Annual Report on Norway's Efforts to Promote Human Rights 2004/2005, s. 99.

²⁶ <http://www.brusselsjournal.com/node/556>.

²⁷ <http://www.noruega.org.ve/noruegaenve/Negocios+Noruega++Venezuela.htm>.

extrémistom. Tento jav má svoje korene možno už v roku 1994, kedy Nórsky Nobelov výbor udelil Nobelovu cenu za mier viac než kontroverznému Jásirovi Arafatovi, palestínskemu vodcovi, ktorý má teroristickú minulosť.

Určite najznámejším *faux pas* aktívnych politikov z tejto problematiky bola výzva súčasnej ministerky financií Kristin Halvorsenovej k bojkotu izraelských výrobkov v januári 2006²⁸, od ktorej sa následne dištancoval aj premiér Stoltenberg. Za svoje výroky sa neskôr ospravedlnila aj samotná ministerka.

V tejto súvislosti je zaujímavý aj fakt, že v tom istom mesiaci minister zahraničných vecí Støre vyhlásil, že Nórsko sa prestáva riadiť zoznamom teroristických organizácií, ktorý pravidelne aktualizuje EÚ a že v budúcnosti sa nebude „riadiť žiadnym iným takýmto zoznamom, ako tým, ktorý vydá OSN“. Dôvodom je skutočnosť, že súhlas so zoznamom EÚ „by mohol sťažiť úlohu Nórska ako neutrálneho sprostredkovateľa určitých mierových procesov“ a to, že Nórsko „ako nečlen EÚ sa nezúčastňuje na interných hodnoteniach, ktorými sa zoznam EÚ aktualizuje“²⁹.

Sponzorom palestínskych teroristov je **Irán**. V tejto krajine má obchodné aktivity nórska štátna firma StatOil a jej dodávatelia, okrem iných napríklad Norsk Hydro alebo Aker Kværner. Iránsky minister zahraničných vecí navštívil Oslo na jar v roku 2007. Napriek týmto skutočnostiam minister Støre v júli 2007 ostro a jednoznačne odsúdil vykonávanie rozsudkov trestu smrti na ženách za neveru ukameňovaním³⁰. Ešte predtým, v novembri 2006, sa všetci ústavní činitelia jednoznačne postavili za vedenie Stortingu, ktoré pozvalo na návštevu iránsku disidentku Meriem Radžáiovú. Proti Nórsku sa vtedy zameral hnev iránskej vlády, ktorá si nechala dokonca predvolať jeho veľvyslanca na svoje ministerstvo zahraničných vecí³¹. To sa však vtedy nestalo posledný raz. V januári 2008 sa predvolanie zopakovalo, tentoraz kvôli kritike ďalších rozsudkov smrti za neveru. Nórskemu veľvyslancovi sa ušla výčitka za to, že namiesto kritizovania „právnych noriem a rozsudkov Islamskej republiky Irán“ sa jeho krajina nezamerala na „hroznú a katastrofálnu“ situáciu v pásme Gazy a na „systematické zločiny sionistického režimu“ na okupovaných územiach³². Zdá sa, že Nórsko patrí v tejto krajine k tým dôslednejším zástancom západných hodnôt.

Záver

Nórska zahraničná politika vykazuje relatívne malé diskontinuity pri výmene vlád. Vyplýva to zrejme z viacerých skutočností charakterizujúcich politické prostredie tejto krajiny:

- politický konsenzus hlavných strán v pomerne širokom okruhu otázok sa premieta aj do oblasti zahraničnej politiky;
- vysoký štandard politickej kultúry zabraňujúci radikálnym zmenám vládnej politiky tak dovnútra, ako aj navonok, je typický nielen pre Nórsko, ale i celú Škandináviu; tento región za posledné dve storočia takmer nepoznal štátne prevraty, revolúcie ani občianske vojny a tak centrum politického diania je

²⁸ <http://www.aftenposten.no/english/local/article1192476.ece>.

²⁹ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/press/News/2006/Norways-cooperation-with-the-EU-on-the-fight-against-terrorism.html?id=419923>.

³⁰ <http://www.aftenposten.no/english/local/article1880866.ece>.

³¹ http://www.iranfocus.com/en/index.php?option=com_content&task=view&id=9162.

³² <http://www.iranfocus.com/en/iran-general-/iran-summons-norway-s-ambassador.html>.

najmä Stortinget a v prípade zahraničnej politiky exekutíva. Umiernenosť, odpor voči extrémnym odchýlkam v každodennom konaní a tendencia vykonávať akékoľvek zmeny iba postupne sa prejavuje aj v zahraničnej politike, kde preto Nórsko patrí k „najčítateľnejším“ krajinám na svete;

- vysoká miera informovanosti verejnosti nielen o konaní a postojoch exekutívy, ale aj o fungovaní jej rozhodovacích mechanizmov (mechanizmy udeľovania vývozných povolení na vojenský materiál, postupy pri realizácii zahraničnej pomoci)
- tradične vysoká miera zainteresovanosti občianskej spoločnosti na zahraničnej politike, najmä prostredníctvom mimovládneho sektora v oblasti humanitárnej a rozvojovej pomoci
- historická skúsenosť Nórska, ktorá po druhej svetovej vojne viedla k poznaniu, že krajina musí byť súčasťou spoľahlivo fungujúcich a hodnotovo s jej tradíciou kompatibilných bezpečnostných štruktúr (dlhodobé spojenectvo s Veľkou Britániou a NATO), ak sa má ubrániť proti agresorom. Z takýchto záväzkov pre krajinu, ktorá chce byť spoľahlivým spojencom, vyplýva aj dlhodobá aktívna bezpečnostná politika, a presadzovanie hodnotových cieľov aj v zahraničnej politike.

Podpora ľudských práv je vďaka vyššie uvedeným okolnostiam dlhodobým pilierom zahraničnej politiky Nórska. Napriek tomu, že často sa v rámci „politickej korektnosti“ alebo pod ideologickým tlakom vládnucej strany táto oblasť rozširuje aj o tzv. sociálne, rodové alebo iné „práva“ alebo prinajmenšom o toleranciu niektorých nelegitímnych organizácií, presadzovanie univerzálnych hodnôt tak, ako ich vníma nórska politická reprezentácia, patrí medzi najefektívnejšie na svete.

Je zrejmé, že svoju úlohu tu hrá aj to, že táto politika sa realizuje vo viacerých rovinách: prinajmenšom v rovine špičkovej politickej reprezentácie a v rovine spolupráce s mimovládnyimi organizáciami. Zatiaľ čo politická reprezentácia si môže vždy určovať svoje zahraničné priority (a prípadne sa vyhnúť vysloveniu jasných postojov), nositeľmi univerzálnych hodnôt zostávajú najmä tí, ktorí nórsku zahraničnú politiku realizujú v praxi – poskytovaním pomoci prostredníctvom spomínaných organizácií.

Rozdelenie tejto pomoci dlhodobo ukazuje, že kapitola „mier, demokracia a ľudské práva“ má na celkovom objeme zahraničnej pomoci oveľa vyšší podiel ako kapitoly s analogickým obsahom dosahujú vo väčšine ostatných vyspelých krajín. Efektívny a transparentný mechanizmus realizácie tejto pomoci dáva následne politikom viac priestoru pri jednaniach so zástupcami krajín, kde sa porušujú ľudské práva.

Tejto efektívnosti napomáha aj geograficky univerzálny záber nórskej zahraničnej politiky. Nórsko nemalo v minulosti žiadne kolónie, voči ktorým by dnes mohlo cítiť akékoľvek „morálne“ alebo politické záväzky. Preto všetky geografické preferencie, ktoré možno badať pri rozdeľovaní jeho pomoci, môžu byť viazané výhradne na (ekonomické, sociálne a politické) kritériá, ktoré zohľadňujú reálnu naliehavosť jej potreby v tej či onej oblasti alebo krajine. Dôsledkom tohto faktu je, že predovšetkým humanitárna časť tejto pomoci je disponibilná, flexibilná a viditeľná vo veľmi krátkom čase. Dlhodobé programy sa presne v tom istom zmysle orientujú na objektívne najmenej rozvinuté a najviac odkázané krajiny. Je všade tam, kde sú konflikty a katastrofy a teda tam, kde sú aj médiá. Preto je nórska pomoc aj pre obyčajného diváka večerných správ takmer „všadeprítomná“ a stáva sa aj – v tom

dobrom slova zmysle – hlavným „marketingovým“ nástrojom zahraničnej politiky krajiny.

Nórsko je aj z vyššie uvedeného dôvodu jednou z mála krajín, ktorá tému ľudských práv neobchádza pri žiadnych oficiálnych rokovaniach ani s Čínou, ktorá na výčitky o stave ich dodržovania na svojom území neváha reagovať aj protiopatreniami vo svojej obchodnej politike. Čínska strana sa dokonca pravidelne zúčastňovala Bondevikových tzv. okrúhlych stolov. Stoltenbergova vláda túto líniu celkom neopustila, aj keď jej hlavný oficiálny dokument o politike voči Číne kladie väčší dôraz na ekonomiku ako to bolo v dokumentoch vlády jeho predchodcu. Nórsko sa v sledovanom období selektívne nevyjadriло k problematike Taiwanu a je poľutovaniahodné, že politické špičky nereagovali ani na krvavé udalosti v Tibete na jar v roku 2008.

Opatrnejší je prístup k Rusku. Agenda ľudských práv a občianskej spoločnosti nie je „na stole“ pri každom stretnutí. Konštantná je však snaha o pomoc pri rozvoji občianskej spoločnosti, nezávislým organizáciám. Dôraz sa kladie aj na cezhraničné regionálne kontakty (najmä Barents Cooperation) a problematiku životného prostredia a jadrovej bezpečnosti. V prípade flagrantného porušovania práv civilných osôb v Čečensku však Nórsko aj túto problematiku otvorilo na oficiálnej úrovni. Nedostupné sú však údaje o pomoci podporujúcej politickú pluralitu a nezávislosť médií, čo sú pre demokratický vývoj v Rusku kľúčové oblasti, na ktoré by sa mala zamerať každá zahraničná pomoc, ktorá takýto vývoj chce podporiť.

V politike voči Bielorusku zaujíma Nórsko i dnes jasný, hodnotovo orientovaný postoj, ktorý môže slúžiť ako vzor aj ostatným krajinám v Európe.

Relatívne najmenej efektívna je nórska zahraničná politika na Blízkom Východe. Hoci spočiatku sa známe „iniciatívy z Oslo“ zo začiatku deväťdesiatych rokov zdali byť cestou k dlhodobému mieru v oblasti, neskorší vývoj ukázal, že extrémistické sily predovšetkým na palestínskej strane, stavajúce sa proti mierovej koexistencii s Izraelom, majú väčší vplyv ako umiernení Palestínci a že boli schopné priviesť mierový proces do slepej uličky. Predstava, že je s nimi možné rokovať, je zrejme najväznejším omylom nórskej diplomacie.

Na druhej strane vo vzťahoch s Iránom, aj napriek obchodným aktivitám StatOilu, sa Nórsko nevyhýba kritike stavu ľudských práv v tejto krajine. V tomto zmysle je možné ho považovať za vzor pre mnohé krajiny EÚ.

Systematicky adresovaná a rozsiahlejšia rozvojová pomoc Nórska počas sledovaného obdobia takmer úplne obchádzala Latinskú Ameriku (s výnimkou Nikaraguy a Guatemaly). Žiaľ, politiku Stoltenbergovej vlády voči tamojším režimom potláčajúcim ľudské práva možno označiť za alibistickú (Venezuela) až ústretovú (Kuba). Z tohto dôvodu je iba dobre, že Latinská Amerika nie je prioritou nórskej zahraničnej politiky a že vplyv Nórska v tejto oblasti je takmer zanedbateľný.

Nórska zahraničná politika svojím potenciálom, univerzálnym záberom a efektívnosťou dokazuje, že aj malá krajina si môže vo svete vybudovať dlhodobé postavenie, ktoré ďaleko presahuje to, čo by sa dalo od nej očakávať vzhľadom na počet obyvateľov alebo stav jej ozbrojených síl. Je dôkazom toho, že fyzicky malé krajiny sa aj v dnešnom svete môžu presadiť o to viac, o čo dôslednejšie sa riadia vo

svojej politike hodnotami, ktoré sú základom ich duchovnej existencie a kultúry. Dokazuje však aj to, že ideologické tlaky na zmenu tradičnej hodnotovej orientácie a uznávanie nelegitímnych partnerov dialógu môžu najviac poškodiť nielen dobré meno krajiny, ale v konečnom dôsledku aj jej vlastné legitímne záujmy.

Pohľad na hodnotovú orientáciu zahraničnej politiky Nórska

Autor: Svetozár Gavora

Neprešlo jazykovou korektúrou.
Copyright © Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika

Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika
Medená 5
811 02 Bratislava
tel.: 02 / 546 300 61
fax: 02 / 546 300 62
e-mail: conservative@institute.sk
web: <http://www.konzervativizmus.sk>

Štúdia bola vypracovaná ako súčasť projektu „Podpora pre hodnotovo orientovanú slovenskú zahraničnú politiku,“ ktorý realizuje Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika s podporou Open Society Institute (OSI).